

Jet Dubbeldam: 'Legato is de basis van het orgelspel'

Organiste Jet Dubbeldam ontving op 9 maart j.l. de Erasmuspeld, een gemeentelijke onderscheiding die wordt uitgereikt aan personen die zich lange tijd op sociaal, cultureel, economisch of sportief gebied verdienstelijk hebben gemaakt voor de Rotterdamse samenleving. Het gebeurde tijdens het elfde Promenadeconcert van Rotterdam Orgelstad. In januari van dit jaar nam zij, na ruim zestig jaar als organiste actief te zijn geweest, afscheid als organiste van de Bergsingelkerk. Bij die gelegenheid werd zij benoemd tot ere-deelnemer van Rotterdam Orgelstad, voor welke organisatie zij vanaf de oprichting in 2002 veel heeft betekend.

Gerco Schaap sprak met haar, nog eenmaal op de vertrouwde orgelgalerij van de Bergsingelkerk, en mocht als eerste de plakboeken doorkijken die zij bijhield van haar werk als stadsorganiste.



Foto: Gerco Schaap

De klok is nu weg, de foto's van haar favoriete Walcker-orgel in de voormalige Nieuwe Zuiderkerk zijn van de wand gehaald, maar verder ziet het orgelbalkon van de Bergsingelkerk er nog net zo uit als in de tijd dat 't het domein van Jet Dubbeldam was.

Ze moest "even bijkomen" van de bijeenkomst ter gelegenheid van haar afscheid als organiste van de Bergsingelkerk op 12 januari j.l. Er was nog zo veel correspondentie te beantwoorden en ze wilde graag wat meer tijd voor het opzoeken van oude foto's uit haar organistencarrière. Maar nu zitten we dan toch bij de speeltafel van het orgel dat Jet Dubbeldam 24 jaar lang bespeelde in kerkdiensten en concerten en waarop ze les gaf.

JEUGD EN OPLEIDING

Als negenjarige maakte Jet Dubbeldam het bombardement van Rotterdam van nabij mee. "Dat vergeet je nooit. De radio vloog in de hoek terwijl hij nog speelde. Eerst hebben we op de trap gezeten, dat

was de veiligste plek werd altijd gezegd, daarna in de kelder, totdat mensen kwamen waarschuwen: jullie moeten hier weg, de hele stad gaat eraan! Door de vlammen heen zijn we gevlucht naar een boerderij buiten de stad. De volgende dag is mijn moeder naar de Oostzeedijk teruggegaan om wat kleding te halen. Alleen onze dakgoot had vlam gevat, dat had de brandweer nog kunnen blussen, maar pal naast ons was alles weg." Haar ouders waren niet bijzonder muzikaal; haar moeder speelde harmonium en had een goed begrip van muziek. Geleidelijk aan raakte ze geboeid door het kerkorgel en vanaf haar elfde jaar kreeg ze les van mevrouw Comijs aan de Bergweg, later van Wim Kooy, toen organist van de Bergsingelkerk. Hij bereidde haar ook voor op het Rotterdams Conservatorium, waar ze in 1949 werd aangenomen. Haar hoofdvakdo-cent orgel was de bekende Piet van den Kerkhoff (1905-1968), organist van het Walcker-orgel in de Rotterdamse Nieuwe

GERCO SCHAAP





BIOGRAFIE

- 1930 Geboren te Hengelo (O.), 1938 naar Rotterdam
- ca. 1946-1949 orgellessen bij Wim Kooij in Bergsingelkerk
- 1949-1954 Rotterdams Conservatorium (orgel bij Piet van den Kerkhoff, piano bij Anton van de Rosière)
- 1951-1954 Organiste Lutherse Kerk Schiedam
- 1952-1968 Waarnemend stadsorganiste voor Piet van den Kerkhoff
- 1954 Einddiploma Orgel en staatsdiploma Piano
- 1954-1957 Organiste Gereformeerde Kerk Franselaan
- 1957-1974 Organiste Duitse Kerk aan de Zwarte Paardenstraat
- 1958 Prix d'Excellence (als eerste vrouwelijke organist in Nederland) en Toonkunst-jubileumprijs
- 1959-1968 Docente aan Rotterdamse Muziekschool en vooropleiding Conservatorium
- 1968-1992 Hoofdvakdocente orgel aan Rotterdams Conservatorium
- 1968-1996 Stadsorganiste (Burgerzaal, Standaard-orgel)
- 1974-1988 Organiste Gereformeerde Nieuwe Oosterkerk, kerkzaal Atrium en Ammanzaal
- 1988-2012 Organiste Geref. Bergsingelkerk
- 9 maart 2013 Onderscheiden met Erasmusspeld vanwege culturele verdiensten voor de stad Rotterdam
- Onderscheiding Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer

Zuiderkerk, haar pianodocent Anton van de Rosière. Het eerste jaar de zaterdagmiddagopleiding naast een complete kantoorbaan, daarna nog als manusje-van-alles op de Rotterdamse muziekschool: koffie en thee rondbrengen en 'licht administratief werk'. Er waren nog niet zo heel veel orgelconcerten maar ze ging wel naar Jeanne Demessieux in de Nieuwe Zuiderkerk, de Statensingelkerk, de Duyststraatkerk en andere kerken. Van een concertcultuur was nog nauwelijks sprake. Piet van den Kerkhoff speelde jaarlijks een Bach-herdenking op 28 juli (Bachs sterfdag), verder een kerstconcert, een paasconcert en een Koninginnedag-concert. "Soms een serie", vertelt Jet Dubbeldam, "waarin ook gastorganisten als Stoffel van Viegen, Adriaan Engels en Marthe Bracquemond speelden. In het begin werden die concerten zo druk bezocht dat je moest dringen om binnen te komen. Buiten was er politie te paard om de orde te handhaven."

Was dat geen aanmoediging om meer concerten te geven?

"Daar had hij (Piet van den Kerkhoff) eenvoudig geen tijd voor. Hij

had bijna elke avond koorrepetitie bij onder meer drie grote oratoriumkoren, zijn werk aan het Conservatorium en op de Koningin Wilhelmina Kweekschool, de privélessen, en hij was ook nog eens stadsorganist." Jet Dubbeldam spreekt nog altijd met respect over haar oud-docent. Al tijdens haar studie speelde zij regelmatig in zijn plaats bij ontvangsten en huwelijken in de Burgerzaal van het Rotterdamse Stadhuis.

Waarom vroeg hij dat aan u?



Was u een speciale leerling voor hem?
Met een lachje: "Dat heeft hij me er nooit bij gezegd. Ik registreerde vaak bij hem, mijn rooster was in die tijd nog flexibel. Maar Koos Bons (een andere oud-leerling van Van den Kerkhoff, G.S.) nam ook wel voor hem waar. Toen hij ziek werd, heb ik het helemaal van hem over moeten nemen, ook de lessen op het Conservatorium. Na zijn overlijden in 1968 werd ik gevraagd om hoofdleraar orgel te worden."

Kunt u wat meer over Piet van den Kerkhoff vertellen?

"Hij had een breed repertoire, van Bach tot en met Messiaen. Hij speelde zowel de oude als de moderne Fransen, maar ook Franck, Guilmant en Widor, componisten die in die tijd helemaal niet zo veel gespeeld werden. Daarnaast ook het Engelse en Duitse repertoire. Hij vond dat je alles op dat Walcker-orgel kon spelen. Hij mopperde wel eens dat er in die tijd zo werd neergekeken op dat orgel, vanwege al die grondstemmen, maar op elk klavier zaten ook vulstemmen! Ik vond het juist heerlijk dat je keus had uit zo veel verschillende grond-





Piet van den Kerkhoff aan de Walcker-speeltafel in de Nieuwe Zuiderkerk te Rotterdam.

stemmen, ik experimenteerde daar graag mee.”

VERLIEZEN

Het jaar 1968 bracht voor kerkelijk Rotterdam grote verliezen met zich mee. De Westzeedijk, waaraan de Nieuwe Zuiderkerk was gelegen, moest na de Watersnoodramp van 1953, waarbij het water tot aan de dijk was gekomen, worden opgehoogd. Met het oog op de afbraak van de kerk deed de gemeente Rotterdam een bod op de Nieuwe Zuiderkerk dat uiteindelijk door de Commissie van Beheer van de kerk werd aanvaard. Op 27 oktober 1968 vond 's middags om 17.00 uur de laatste dienst plaats. Vier dagen later overleed Piet van den Kerkhoff, die al enige tijd ziek was, op zijn verjaardag op 31 oktober. Voor de rouwdienst ging de Nieuwe Zuiderkerk op 5 november nog éénmaal open en werd het orgel bespeeld door Jet Dubbeldam en Koos Bons. *“Met hem is een figuur van grote betekenis uit het Rotterdamse muziekleven weggenomen. Dat het zien afbreken van zijn kerk en van zijn geliefde orgel hem bespaard is gebleven, mag voor hem als een zegen worden beschouwd”*, schreef G.M. Dersjant in het *Rotterdams Nieuwsblad*.

In diezelfde periode werd nog een aantal grammofoonplaatopnamen van



Het Walcker-orgel in de voormalige Nieuwe Zuiderkerk te Rotterdam.

het Walcker-orgel gemaakt door vier oud-leerlingen van Van den Kerkhoff die onlosmakelijk met het orgel verbonden waren: Koos Bons, Jet Dubbeldam, Aad van der Hoeven en Addie de Jong. *“Met z'n vieren hebben we ook bij de heringebruikname van het orgel in Doesburg gespeeld”*, herinnert Jet Dubbeldam zich.

Had u voldoende aan uw conservatoriumopleiding toen u zelf hoofdleraar orgel werd? Of hebt u daarvoor nog meesterscursussen gevolgd?

“Ik moest vooral veel met boeken en vanuit praktijkervaring werken. En ik heb erg veel gehad aan de lessen

pianopedagogiek van Jaap Callenbach (1904-1975, hoofddocent piano aan de conservatoria van Rotterdam, Tilburg, Amsterdam, Utrecht en Arnhem, G.S.). Hij was een zeer goede leraar en een uitstekend pianist.” Bij Jet Dubbeldam kregen de studenten een brede opleiding, verdeeld in perioden: vóór Bach, Bach, de periode 1750 tot 1900 en de periode na 1900. Het leek me niet goed wanneer ze zich al vroeg gingen specialiseren: dat moet je pas doen in het laatste jaar of daarna.”

Als lesorgels noemt ze de Duitse Kerk, de Nieuwe Zuiderkerk, de Hoflaankerk, de Bergsingelkerk en de





Tijdens de plaatopnamen in de Nieuwe Zuiderkerk, 1968. V.l.n.r. Jet Dubbeldam, Koos Bons, Aad van der Hoeven, producer John J. Vis en Addie de Jong.



De voormalige Duits-Evangelische Kerk met het Steinmeyer-orgel.

Sint-Laurenskerk. “Naar de Duitse Kerk en het Steinmeyer-orgel dat daar stond heb ik nog altijd heimwee. Het orgel was nota bene een geschenk van Hitler uit 1939. Er zat veel zinken pijpwerk in maar iedereen was altijd verwonderd dat het zo goed klonk. De kerk was niet zo groot maar had een uitstekende akoestiek. In 1974 moest hij helaas worden afgebroken wegens bouwvalligheid.” Ze heeft er een oude kleurenfoto van meegenomen. “Vanaf die tijd werd gekerkt bij de Waalse Gemeente, maar daar kon ik nooit studeren en kon ik de speeltafel alleen bereiken door een ellendig gangetje, langs een grote hond die me de stuipen op het lijf joeg. Inmiddels was de Oosterkerk vacant door het vertrek van Laurens van Wingerden naar Dordrecht en daar ben ik in 1974 organist geworden, tot ook die kerk werd afgestoten en we een aantal jaren in zalen hebben gekerkt. In 1988 ben ik in de Bergsingelkerk gekomen, waar toen juist het Van Leeuwen-orgel uit de Statensingelkerk was opgebouwd.”

Hebt u nooit moeite gehad met de wat tragere pneumatische tractuur?

“Daar was ik in de Nieuwe Zuiderkerk al zo op getraind dat ik niet beter wist. Het pijpwerk van het ene klavier stond daar veel verder weg dan van het andere klavier, het was ook meer een kwestie van geluidsvertraging dan van aanspraak, dat is hier in de Bergsingelkerk net zo.”

Dat was bij het Standaard-orgel in de Burgerzaal van het Stadhuis wel anders ...

“Dat is een goed orgel. De oude heer Standaard beschouwde dat orgel min of meer als zijn visitekaartje. Hij kwam in het begin ook regelmatig het orgel controleren als ik daar speelde. U weet toch dat het orgel dankzij het omsmelten van ingezamelde oude tinnen potten, schalen en vazen op tijd klaar is gekomen in 1920?”

STADSORGANISTE

Wanneer haar werk als stadsorganiste ter sprake komt, komt Jet Dubbeldam echt los. Ze heeft plakboeken mee-

gebracht die bol staan van de krantenartikelen en andere memorabilia die betrekking hebben op officiële ontvangsten in het Stadhuis waar zij als organiste aan meewerkte. Weliswaar was Piet van den Kerckhoff eind 1952 benoemd tot stadsorganist, maar vanwege zijn volle agenda moest hij al vanaf het begin vaak een beroep doen op zijn leerling Jet Dubbeldam. Na zijn overlijden volgde zij hem op. Haar taak was het begeleiden van ‘eerste klas’ huwelijken waarbij verzoeken voor de muziek konden worden gedaan. Ze speelde het meest uiteenlopende repertoire, van de bekende *Bruiloftsmars* van Mendelssohn tot aan *The Sound of Music* en dergelijke. “Dan ging je maar weer naar de bibliotheek om die muziek op te zoeken en een beetje te arrangeren. Sommige bruidsparen zeiden ‘Maak er maar een vrolijk deuntje van’, maar er waren ook verzoeken als een triosonate, de Italiaanse Symfonie van Mendelssohn, Bizet, werkelijk van alles. Het kon gebeuren dat je ’s morgens een bruidspaar trof dat met een paar





Jet Dubbeldam te midden van een bezoekende groep Japanse musici. Geheel rechts John Floore, in die tijd (1985) directeur van het Rotterdams Conservatorium.

olifanten van 't circus voor de deur stond en diezelfde middag een stelletje met witte duiven aan een touwtje. Je maakte van alles mee maar het was een ontzettend leuke tijd.” Maar er was meer te doen in de Burgerzaal. Politie-beëdigingen, de havenvereniging, de jaarlijkse lintjesregen, ontvangsten door het gemeentebestuur, lunches en diners, Feyenoord dat de cup had gewonnen, kunstenaars als Zadkine en Willink, koninklijke gasten ... In het plakboek komt de ontvangst van vicepresident Johnson voorbij, een bezoek van rijkskanselier Willy Brandt, het afscheid van Jean Fournet als dirigent van het Rotterdams Philharmonisch Orkest ... Het kon soms een latertje worden, zoals bij vlootbezoeken, wanneer Jet Dubbeldam 's nachts om één uur nog moest opdraven om het volkslied van het bezoekende land en het Wilhelmus te spelen. Heel wat volksmuziek heeft ze zich eigen gemaakt, en één keer verraste zij een Zuid-Afrikaanse ambassadeur door een lied te spelen dat hij zelf had gecomponeerd – wat ze niet wist. Zo'n honderdvijftig keer per jaar was haar aanwezigheid achter het gordijntje in de Burgerzaal vereist. Niettemin bleef ze voor de meeste bezoekers ano-

niem; alleen bij het kerstboomdiner in december stak ze bij het bedankje even haar hoofd door het gordijn. Na haar pensionering in 1996 volgde Geert Bierling haar op als stadsorganist. Helaas is het Standaard-orgel al enkele jaren niet meer te gebruiken vanwege een kapitale fout bij een inwendige verbouwing in het Stadhuis: een muur werd weggebroken waarachter pijpwerk van het orgel bleek te staan ... “Het is te dom voor woorden”, zegt Jet Dubbeldam mismoedig, “dat zijn dingen die onvergeeflijk zijn”.

‘PRIK-PRIK’

In de tijd dat Jet Dubbeldam hoofdleraar orgel was op het Rotterdams Conservatorium vond er in de muzikwereld een omslag plaats in de uitvoeringspraktijk van barokmuziek. Hun omgang met historische instrumenten deed musici als Gustav Leonhardt en Piet Kee terugrijpen op oude vingerzettingen en speelmannieren. Onder hun invloed werd het non-legato, het ongebonden spel onderwezen. Jet Dubbeldam kon zich minder goed vinden in het non-legato-spel, door haar ook wel als “prik-prik” aangeduid. “Er was een stroming die alles non-legato ging spelen, zelfs al vanaf Folk Dean. Ik heb ondervon-

den dat het dan later moeilijk is om mooi legato te leren spelen; het bleek eenvoudiger om vanuit legatospel naar meer nuanceringen te komen. Mijns inziens is het zingend legato de basis van het orgelspel, natuurlijk wel luisterend naar de akoestiek van de ruimte waarin je speelt.”

Aan de bijeenkomst op 12 januari j.l. waarmee zij afscheid nam als organiste van de Bergsingelkerk, werkte onder meer een aantal van haar oudleerlingen mee: Anton Doornhein, Kees Blijdorp, Eric Koevoets en Mar van der Veer, en Hildebrand Otto dirigeerde een ‘familiekwartet’. Door de jaren heen leidde Jet Dubbeldam heel wat organisten op. Heeft ze het gevoel dat ze als docent ‘school’ heeft gemaakt? “Nee hoor, zoveel kapsones heb ik niet”, zegt ze lachend, “ze zijn allemaal hun eigen weg gegaan.”

Jet Dubbeldam heeft altijd een breed repertoire gespeeld, van Scheidt en Le Bègue tot en met Messiaen en Lemckert. Alleen de zeer oude muziek ligt haar niet en ook atonale muziek kan zij niet zo waarderen. De ‘minimalstijl’, waarin onder anderen Bert Mattheer componeert, vindt zij “wel eens interessant”. “Het is wel een voorbijgaande periode, denk ik.” Een voorkeur voor bepaalde orgels heeft ze niet. “Het is de klank die je de kick moet geven. Ik vind het leuk om een programma te kiezen dat past bij het orgel waarop ik uitgenodigd word. Die kick komt altijd in combinatie met een werk dat je speelt; als het dan klikt met het orgel, ben ik een gelukkig mens.”

Aan welk concert of welke kerkdienst hebt u een bijzondere herinnering?

“Dat was toch de uitvaartdienst van Piet van den Kerckhoff in de Nieuwe Zuiderkerk. Jaap Kolk heeft toen voor het eerst bij mij geregistreerd, en dat doet hij nu al meer dan veertig jaar. Hij registreert altijd alleen, ook ingewikkelde werken. Jaap is mijn steun en toeverlaat en helpt mij met alle mogelijke praktische zaken, dat mag u er wel bij vermelden.”



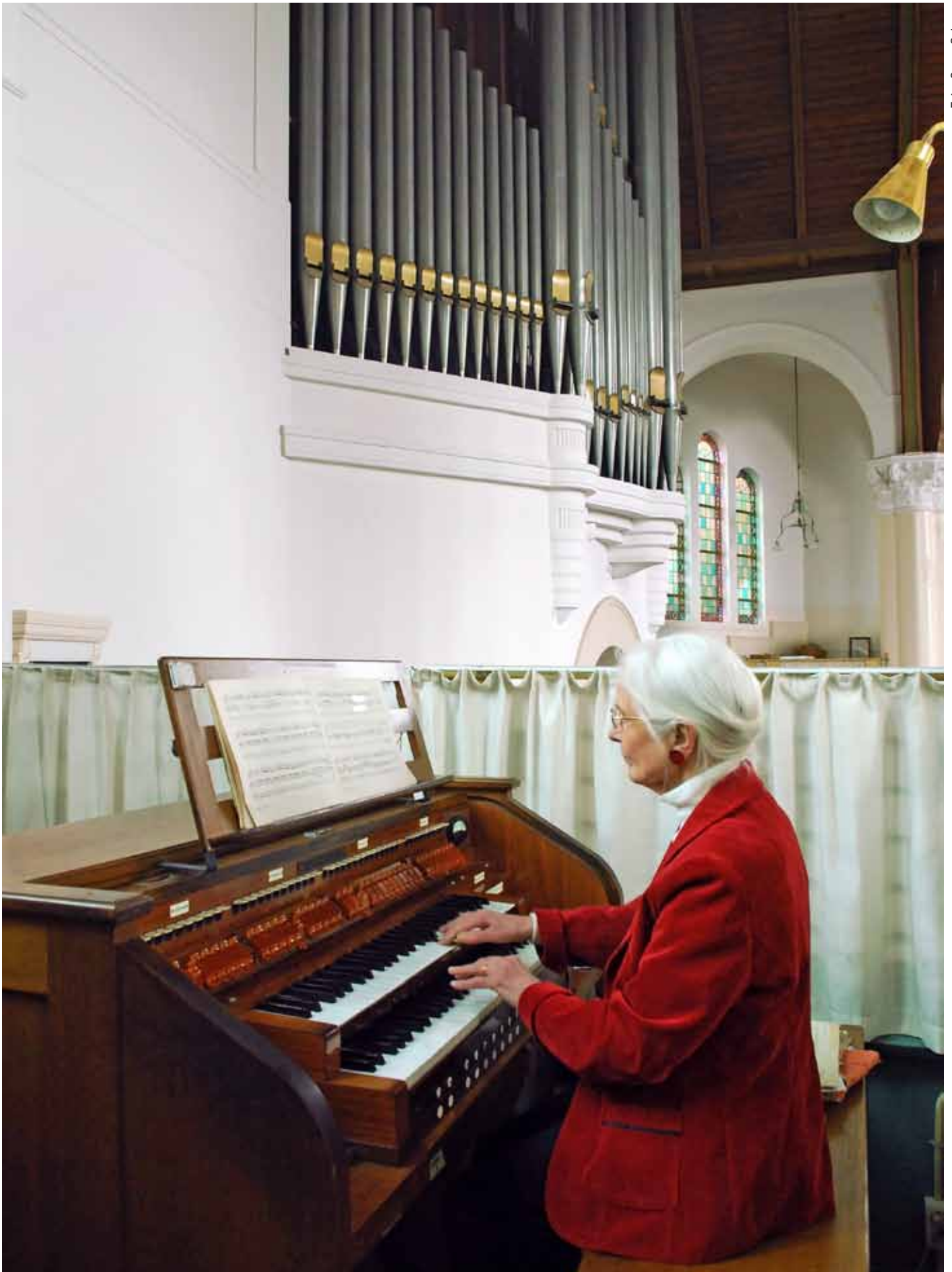


Foto: Gerco Schaap